

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу Григорук Ірини Іванівни «Механізм стимулювання розвитку біоенергетичного напрямку в сільськогосподарських підприємствах», подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 05 «Суспільні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка»

Актуальність теми дисертаційної роботи

Забезпечення енергетичних потреб є однією з основних проблем людства, яку доводиться вирішувати практично в усіх країнах світу на різних рівнях організації економічних відносин. Загрози, пов'язані з вичерпністю природних копалин як джерел одержання палива, украй важкими наслідками потенційних аварій в атомній енергетиці, обумовлюють доцільність пошуку альтернативних джерел енергоресурсів. Вагомий вклад у цей процес може внести сільське господарство на основі організації виробництва і використання біологічних видів палива. У підприємствах галузі перспективним варіантом є заміщення традиційних енергетичних ресурсів конверсією біомаси, одержаної в результаті сільськогосподарського виробництва.

Розвиток біоенергетики в сільськогосподарських підприємствах, як свідчить закордонний досвід, дає змогу вирішити низку завдань економічного, енергетичного, екологічного характеру. Використання в енергетичних цілях продукції та відходів аграрного виробництва зменшує негативний вплив на довкілля, диверсифікує джерела енергопостачання, що відповідає завданням сталого розвитку. Водночас у сільському господарстві України результати розвитку біоенергетики залишаються доволі скромними. Прогрес у цьому плані неможливий без різних форм державного регулювання і стимулювання відповідного процесу. Сільськогосподарські підприємства недостатньо обізнані з потенційними можливостями і економічними наслідками розвитку біоенергетики як складової їх господарської діяльності. Тому існує об'єктивна необхідність розробки та обґрунтування науково-теоретичних, методологічних та прикладних засад і рекомендацій щодо розвитку біоенергетики в діяльності сільськогосподарських підприємств.

З урахуванням зазначених обставин визначена мета дисертаційної роботи І.І. Григорук, завдання, необхідні для її досягнення. Це дає підстави стверджу-

вати, що представлена до захисту робота достатньо актуальна, має теоретичне та практичне значення. Її виконання узгоджується з завданнями виконуваних на кафедрі обліку і аудиту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» досліджень у рамках держбюджетних науково-дослідницьких розробок Міністерства освіти і науки України «Економіко-правовий механізм державної політики розвитку ринку твердого біопалива України» та «Розробка механізму стимулювання ефективного використання економічного потенціалу розвитку біоекономіки в Україні», гранту Президента України «Розробка економіко-правових інструментів державної стимуляційної політики розвитку альтернативних джерел енергії на базі деревообробних та сільськогосподарських підприємств», проєкту Державного фонду фундаментальних досліджень «Дослідження стратегічного потенціалу розвитку відновлювальної енергетики на базі сільського господарства України».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність

Викладені в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації характеризуються достатнім рівнем наукової обґрунтованості. Форма представлення результатів дослідження свідчить про належну теоретичну підготовку дисертантки, її вміння працювати з науковим матеріалом. Ці результати ґрунтуються на фундаментальних положеннях сучасної економічної теорії. Вони отримані на основі вивчення наукових праць учених, присвячених використанню альтернативних джерел енергії, розвитку біоенергетики, зокрема й у сільськогосподарських підприємствах. У процесі підготовки дисертаційної роботи автором опрацьовано нормативну документацію за темою дослідження, матеріали Державної служби статистики України, дані власних досліджень з визначеної проблематики.

Дисертанткою комплексно і грамотно використані як загальнонаукові, так і спеціальні методи дослідження, що є умовою забезпечення обґрунтованості та достовірності результатів наукового пошуку. Робота містить графічний та табличний матеріал, що полегшує наочне сприйняття отриманих результатів. Напрацювання авторки пройшли практичну апробацію, що підтверджено відповідними актами про впровадження. Обґрунтованість результатів дослідження

ня, їх практичну цінність засвідчує й апробація на низці науково-практичних конференцій, де вони були представлені. Вказане свідчить про достатню обґрунтованість і достовірність сформульованих у дисертації висновків і пропозицій.

Наукова новизна одержаних результатів, їх теоретична і практична значущість

Дослідження характеризується науковою новизною отриманих результатів. До найвагоміших із них можна віднести наступні напрацювання авторки.

Дисертанткою удосконалено засади класифікації підвидів біоенергетичного напрямку в діяльності сільськогосподарських підприємств з урахуванням джерел біомаси сільськогосподарського походження (відходи рослинництва, тваринництва, вирощування енергетичних рослин). Цією сформульовано власне трактування сутності поняття «механізм стимулювання розвитку біоенергетичного напрямку в сільськогосподарських підприємствах». Опрацьовані засади методології дослідження, зокрема використання з цією метою соціологічного опитування, обґрунтування потенціалу розвитку біоенергетичного напрямку в сільськогосподарських підприємствах України у розрізі обсягів та окремих видів біопалива.

Науковою новизною відзначаються пропозиції щодо застосування економіко-математичне моделювання прогнозу виробництва біопалива, формування організаційно-економічного механізму стимулювання розвитку біоенергетичного напрямку діяльності сільськогосподарських підприємств України шляхом встановлення залежності між різними видами стимулювання біоенергетики («зелений» тариф, «преміальна схема», обов'язкові квоти та тендерні схеми) та їхньою ефективністю. Удосконалено стратегічні напрями розвитку біоенергетичного напрямку в сільськогосподарських підприємствах з обґрунтуванням стратегічних, тактичних та поточних завдань й кореляційних зв'язків між ними з урахуванням обмежень і пріоритетів сталого розвитку.

У дисертації набула розвитку методика комплексної оцінки потенціалу розвитку біоенергетичного напрямку на основі відходів рослинництва і тваринництва сільськогосподарських підприємств, а також вирощування енергетичних культур шляхом визначення теоретичного, технічного, енергетичного, економі-

чного та екологічного потенціалів. Варто відзначити пропозиції щодо оцінки перспектив і проблем розвитку біоенергетичного напрямку в сільськогосподарських підприємствах шляхом ранжування сільськогосподарських культур і відходів у залежності від рівня енергетичного потенціалу відповідних видів біомаси.

Результати дисертаційної роботи І.І. Григорук. мають важливе значення для теорії та практики розвитку біоенергетики в сільськогосподарських підприємствах. Теоретичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає насамперед в обґрунтуванні структури та ключових інструментів організаційно-економічного механізму стимулювання розвитку біоенергетичного напрямку в діяльності сільськогосподарських підприємств, опрацюванні методики оцінки потенціалу розвитку біоенергетики в сільському господарстві України.

Практичне значення наукових результатів дисертації полягає у можливості їх використання суб'єктами сільськогосподарського виробництва, а також органами державної влади для розробки стратегій формування енергетичної безпеки та розвитку аграрного сектора економіки. Дисертанткою представлені інструменти стимулювання розвитку біоенергетики в сільськогосподарських підприємствах, які можуть бути використані на різних організаційних рівнях. Практичне значення результатів дослідження документально підтверджено їх застосуванням у роботі Департаменту агропромислового розвитку Івано-Франківської обласної держадміністрації, ПРАТ «Український проектно-конструкторський технологічний інститут лісової промисловості», в навчальному процесі у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Зміст дисертації та його відповідність встановленим вимогам

Дисертація І.І. Григорук спрямована на розв'язання наукового завдання щодо стимулювання розвитку біоенергетики в діяльності сільськогосподарських підприємств. Кожен із розділів відзначається відповідними внесками у вирішення поставлених авторкою при виконанні дослідження завдань.

Зокрема, у першому розділі викладені теоретичні аспекти досліджуваної проблеми. На основі опрацювання значної кількості літературних джерел

з'ясована сутність біоенергетичного напрямку в діяльності сільськогосподарських підприємств, опрацьовані підходи до класифікації біопалива. Розглянуто економічну сутність та структуру механізму стимулювання розвитку біоенергетичного напрямку в сільськогосподарських підприємствах, висвітлено питання методики дослідження формування і функціонування цього механізму. Поділяємо тезу авторки, що механізм стимулювання розвитку біоенергетичного напрямку в сільськогосподарських підприємствах має бути спрямований насамперед на використання нетрадиційних відновлюваних джерел енергії.

У другому розділі викладено результати ґрунтовного аналізу потенціалу розвитку біоенергетичного напрямку в сільськогосподарських підприємствах. Здійснено оцінку потенціалу розвитку відповідної діяльності на основ використання відходів рослинництва і тваринництва, вирощування енергетичних культур. Висвітлено основні проблеми розвитку біоенергетики в сільськогосподарських підприємствах. Особливо цінною є інформація, отримана дисертанткою за допомогою анкетування.

Підлежний рівнем обґрунтованості характеризуються висновки і пропозиції, викладені у третьому розділі дисертації. Вони стосуються розробки і впровадження механізму стимулювання розвитку біоенергетики в сільськогосподарських підприємствах. Заслужовують на увагу результати моделювання розвитку біоенергетичного напрямку в Україні, що відображають залежність обсягів виробництва біопалива від низки чинників, прогнозування цих обсягів на перспективу за різними сценаріями. Практично значимими є пропозиції щодо формування механізму стимулювання розвитку біоенергетичного напрямку в сільськогосподарських підприємствах, при розробці яких використаний матеріал щодо регулювання відповідної діяльності в країнах Євросоюзу. Результати дослідження узагальнені в напрацюваннях щодо стратегічних напрямів впровадження цього механізму.

Дисертація характеризується дотриманням логіко-структурної схеми дослідження, є завершеною науковою працею, яка характеризується вдалою постановкою завдань і відповідними їм результатами. Обсяг і оформлення дисертації є такими, що відповідають вимогам МОН України.

Порушень академічної доброчесності в дисертаційній роботі не виявлено.

Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях

Основні результати наукового дослідження І.І. Григорук знайшли достатньо широке висвітлення у 16 наукових працях, серед яких – розділ у колективній монографії, 6 статей у наукових фахових виданнях України та 4 статті – у зарубіжних наукових виданнях (дві з них у журналах, що входять до наукометричної бази Scopus та Web of Science), а також 4 публікації в матеріалах науково-практичних конференцій та авторське свідоцтво. Кількість і обсяг публікацій, відповідають вимогам, що ставляться до оприлюднення матеріалів дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Відзначаючи високий науковий рівень представленої дисертаційної роботи, необхідно звернути увагу на наявні в ній окремі недоліки та дискусійні положення:

1. Результатом використання сільськогосподарської продукції та відходів (зокрема тваринницьких) для виробництва біогазу є не тільки енергоресурси, а й цінне біодобриво. Дисертантка відзначає цей факт, однак не розраховує споживчої вартості такого добрива. Відповідний розрахунок просили б аргументацію щодо доцільності розвитку біоенергетики в сільськогосподарських підприємствах.

2. У розділі 2 дисертації доцільно було б поряд із даними про обсяги виробництва основних видів продукції рослинництва та поголів'я тварин в Україні навести й відповідні дані окремо по сільськогосподарських підприємствах. Річ у тім, що перспективи використання біомаси, одержаної в господарствах населення, для розвитку біоенергетики в сільськогосподарських підприємствах доволі обмежені.

3. У додатках до дисертації варто було б навести дані про обсяги й питому вагу витрат сільськогосподарських підприємств на електроенергію та паливо й енергію, що їх публікує Державна служба статистики України. Такі дані зокрема в розрізі областей України, доповнили б інформацію про енергозалежність сільськогосподарських підприємств.

4. У п. 2.3 дисертації наведені результати проведеного за темою дослідження анкетування. У графічні формі (стовпчикових діаграм) подана інформація про кількість респондентів, які дали той чи інший варіант відповіді. Варто було відобразити й інформацію про частку респондентів у розрізі окремих варіантів відповідей, що характеризувало б відносний розподіл суспільної думки.

5. Незрозумілою є назва показника «ймовірність здійснення» у табл. 3.1 дисертації з результатами PEST-аналізу біоенергетичного напрямку в сільськогосподарських підприємствах України. Очевидно, йдеться про коефіцієнт значимості того чи іншого чинника серед інших у групі відповідних чинників, адже не може ймовірність, наприклад, зміни цін і тарифів на традиційні енергоресурси становити всього 0,14.

6. Дискусійним є твердження авторки, зроблене за результатами SWOT-аналізу біоенергетичного напрямку в сільськогосподарських підприємствах (табл. 3.15), що в Україні значна частка сільськогосподарських угідь не обробляється. Певні площі невикористовуваних угідь, звичайно, є, але такі характерні насамперед для господарств населення. У сільськогосподарських підприємствах, діяльності яких власне й присвячений SWOT-аналіз, таких угідь майже немає, ба більше, до інтенсивного обробітку залучаються значні масиви малоприсадибної для цього ріллі, що створює загрози природоохоронного характеру.

Водночас висловлені зауваження принципово не знижують наукову цінність дослідження. Вони відображають наукову позицію опонента та можуть стати мотивом для дискусії при захисті дисертації.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Григорук Ірини Іванівни «Механізм стимулювання розвитку біоенергетичного напрямку в сільськогосподарських підприємствах» виконана на актуальну тему, має достатній рівень обґрунтованості та достовірності, є логічно побудованим і завершеним науковим дослідженням. Представлені в ній наукові положення, висновки і рекомендації в комплексі розв'язують важливе завдання – стимулювання використання аграрними підприємствами енергетичного потенціалу біомаси сільськогосподарського походження.

Зміст дисертаційної роботи і висвітлені в ній результати дослідження відповідають спеціальності 051 «Економіка» та вимогам «Порядку проведення

експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 6 березня 2019 р., а її автор – Григорук Ірина Іванівна – заслуговує присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 05 «Суспільні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Офіційний опонент

доктор економічних наук, доцент,
проректор з наукової роботи
Львівського національного
аграрного університету

13.10.2020 р.

